

Необхідно щоб під час виконання службових обов'язків співробітники Національної поліції були уважними, витриманими та неупередженими у своїх діях. Але ці важливі якості лише тоді набувають реального змісту, коли поєднуються з моральною зрілістю та належною культурою поведінки.

Громадяни України загалом довіряють поліції. Як свідчать результати соціологічного опитування, проведеного Фондом «Демократичні ініціативи» ім. І. Кучеріва та Центром Разумкова 11–16 травня 2016 року, Національній поліції здебільшого довіряють 34,1% українців, повністю – 5,6%, зовсім і здебільшого не довіряють – відповідно, 19,5% і 24,7%.

Таким чином, недовіра до НПУ переважає над довірою лише на 4,5%.

Список використаних джерел:

1. Про Національну поліцію : закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII // Офіційний вісник України. – 2015. – № 63. – Ст. 2075.
2. Краткий психологический словарь / под общ. ред. А. В Петровского, М.Г. Ярошевского. – Ростов н/Д : Феникс, 1999. – 512 с.
3. Герасимів О. І. Формування професіоналізму органів внутрішніх справ на етапі розбудови демократичного суспільства / О. І. Герасимів // Теорія і практика конституціоналізму: український та зарубіжний досвід : матеріали першої наук.-практ. конф., 30 квіт. 2015 р., Львів / Нац. ун-т «Львівська політехніка», Навч.-наук. ін-т права та психології, Каф. конституц. та міжнар. права. – Львів, 2015. – С. 80–83.
5. Підчасов Є.В. Соціалізація особистості в контексті правосвідомості та правового виховання / Є.В. Підчасов // Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Психологія. – 2015. – Вип. 50. – С. 178–188.
4. Кравцов Ю. С. Правова ідентичність як духовна складова правосвідомості / Ю.С. Кравцов, А. О. Яку-ніна. – Грані. – 2015. – № 4. – С. 96–99.
5. Кобець О. В. Соціальна природа змісту правосвідомості особистості / О. В. Кобець // Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України «Актуальні проблеми психології» : у 12 т. / за ред. В. О. Моляко. – Т. 12. – Вип. 8. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – С. 96–105.
6. Юридична психологія : підручник / [Александров Д. О., Андросюк В.Г., Казміренко Л. І. та ін.] ; заг. ред. Л. І. Казміренко, Є. М. Моїсеєва. – Вид. 2-ге, доопр. та допов. – Київ : КНТ, 2008. – 352 с.
7. Трофименко В. А. Нова українська поліція у призмі правового виховання / В.А. Трофименко // Українська наука: проблеми сьогодення та перспективи розвитку : матеріали XVII міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 24–25 лип. 2015 р.) – Київ, 2015. – С. 73–76.

Професор кафедри теорії та історії держави і права Національної академії СБ України, д.і.н., доцент

Лясковська Світлана Петрівна

СПЕЦИФІКА ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ВУЧК – ДПУ УСРР У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ В ЧАСИ НЕПУ (1921 – 1928 РР.)

Серед багатогранного спектру досліджень радянської карально-репресивної системи й досі залишається недостатньо дослідженим економічний сегмент в діяльності органів державної безпеки. Певною мірою це пояснюється втратою інтересу до історії радянської економіки, що перешкоджає адекватному оцінюванню стану сьогоденної економіки з позиції історичної ретроспективи, оскільки історична наука й досі послуговується комплексом радянських історичних міфів та стереотипів.

Особливого звучання набувають проблеми діяльності радянської спецслужби в добу нової економічної політики. Це визначається схожістю багатьох процесів, які відбувалися в часи непу та мають місце в сучасній Україні. Проблеми боротьби з хабарництвом (корупцією), посадовими та іншими злочинами у сфері економіки; пошук організаційних форм з відповідними

повноваженнями, здатних ефективно протидіяти негативним явищам – всі ці питання постають перед державою і сьогодні.

Період непу в радянській історії суттєво відрізняється від інших тим, що саме в ті роки Всеукраїнська надзвичайна комісія (ВУЧК) – Державне політичне управління (ДПУ) УСРР були наділені непричепними для них повноваженнями, яких не було ні до, ні після цього – необмеженим контролем та втручанням в економічну сферу країни. При цьому їх функції багато в чому перетиналися з іншими державними інститутами.

Водночас серед розмаїття наукових досліджень діяльності органів державної безпеки у пострадянський період (праці С.Кульчицького, Ю.Шаповала, В.Ченцова, Г.Касьянова, В.Даниленка та багатьох інших дослідників[1]) лише окремі з них присвячені вивченню боротьби зі злочинністю в економічній сфері, зокрема, боротьбі з контрабандою (Д.Архирейський, Ю.Волосник, М.Олійник, О.Поліщук [2]). Натомість такі аспекти, як боротьба з фальшивомонетництвом, протидія посадовим і господарським злочинам, здійснення контролю над виробничою сферою, а також окремі складові чекістського інструментарію, як-то перлюстрація кореспонденції, зовнішнє спостереження, облік «політично неблагонадійного елементу», використання негласного апарату та інше глибоко не досліджувалися.

Маючи у своєму розпорядженні унікальні документи, все частіше останніми роками до цієї теми почали звертатися російські вчені (О.Мозохін, С.Баришніков, Г.Камалова та ін.[3]), проте вони не торкаються українського сегмента, здебільшого фокусуються на позитивному досвіді кризь призму захисту державних інтересів.

Натомість період непу є доволі специфічним, зокрема, й у функціонуванні радянських органів державної безпеки. Логіка побудови держави на засадах так званої «диктатури пролетаріату» при певному лібералізмі в економіці вивела економічну сферу в їх діяльності на один рівень з політичною. Це призвело до створення в системі ВУЧК –ДПУ Економічного управління (ЕКУ) та відповідних підрозділів на місцях. У межах своєї компетенції економічні підрозділи протидіяли злочинам, визначеним Кримінальним Кодексом як «державні»; «проти порядку управління»; з деякими видами посадових і господарських злочинів; із соціальними явищами, які юридичні норми інтерпретували то як порушення (спекуляція, створення ажіотажу на ринку), то як дозволені законодавством легальні форми господарської діяльності («вільна торгівля»); долучалися до боротьби з контрабандою.

У своїй діяльності органи державної безпеки дотримувалися стандартів так званої «революційної законності», які були дуже далекі від класичних норм права, а також використовували протиправні принципи аналогії, колективного покарання тощо.

Існувало дуалістичне тлумачення деяких форм господарювання представників приватного сектора, котрі могли розглядатися як норма або інтерпретуватися як порушення. Створення системи преференцій для підприємств державного й кооперативного секторів економіки та суттєвих обмежень для приватників, а також намагання їх обійти, призводили до створення реальних корупційних схем та порушень законодавства «нечистими на руку ділками».

Водночас існувало чимало партійних застережень щодо «небажаного» притягнення радянської та партноменклатури до кримінальної відповідальності за вчинені ними службові та господарські злочини, аби уникнути дискредитування в їх особі більшовицького режиму. У такий спосіб влада власними «руками» створювала сприятливий ґрунт для зловживань, породжувала так званих «совбурів», «червоних купців» тощо.

У межах боротьби з кримінальною злочинністю у сфері економіки функції ВУЧК – ДПУ перетиналися з міліцією, кримінальним розшуком, органами юстиції та митними установами. Одночасно зі співпрацею та взаємодією, між відомствами існувала й певна конкуренція. У цьому протистоянні ВУЧК – ДПУ УСРР намагалися підпорядкувати ці структури, чому сприяло й наділення їх досить широкими повноваженнями.

Протягом 1920-х рр. органи державної безпеки здобули великий досвід у боротьбі з такими розповсюдженими дійсними злочинами як фальшивомонетництво та контрабанда. Крім того, боротьба з фальшивомонетництвом виявилася дуже ефективною. Меншою мірою це стосується протидії контрабанді. Розповсюдженим і ефективним засобом протидії контрабанди була виплата

винагороди за допомогу у затриманні чи повідомленні про перевезення контрабандного товару (відраховувався відповідний відсоток від вартості затриманої контрабанди). Володіючи інформацією про зловживання деяких посадовців, надавалася відповідна інформація їх безпосередньому керівництву для вжиття тими адміністративних заходів. Аналізуючи причини збільшення контрабанди, і розуміючи, що на її зростання впливали чинники внутрішньої політики, які були поза зоною компетенції органів державної безпеки, ними, у зверненнях до уряду, неодноразово піднімалося питання щодо перегляду деяких заходів економічної політики з метою наповнення внутрішнього ринку товарами широкого споживання вітчизняного виробництва тощо.

Разом з тим, активно розпочата боротьба з хабарництвом (корупцією), починаючи з 1925 р., велася дуже мляво, оскільки виявлені факти причетності до зловживань партійної еліти і посадовців високого рангу, на думку радянського керівництва, дискредитувало всю радянську систему.

І звичайно ж негативним аспектом їх діяльності були перекваліфікації у ході попереднього слідства кримінальних справ (з господарських чи посадових злочинів на «контрреволюційні»), сфальсифіковані справи тощо.

Поєднання у надрах одного відомства розшуку, дізнання, попереднього слідства та позасудової репресії (право на виселення в адміністративному порядку) сприяло фальсифікації кримінальних справ, організації репресій.

Саме в добу непу на ЕКУ покладалися не лише каральні, а й контрольні та інформаційні функції. Жодне з підрозділів ДПУ не мало таких широких повноважень, які межували, іноді – дублювали (чи навіть підміняли) роботу контролюючих структур, а також фінансово-фіскальних і господарських органів.

Долучаючись до роботи тимчасових структур, створених у межах проведення державних кампаній боротьби «з ажіотажем і спекуляцією», «за режим економії», «за зниження цін» та інших, органи державної безпеки брали участь у визначенні нормативів, що регламентували діяльність суб'єктів товарного і валютного ринків, здійснювали контроль за їх дотриманням та, в межах своїх повноважень, застосовували репресії до порушників.

Через здійснення органами ВУНК – ДПУ контролю за фінансово-виробничою сферою, вони долучалися до системи державного управління. На відміну від інших державних інститутів зі схожими повноваженнями, органи держбезпеки застосовували негласні методи – нагляд на особами, які перебували на оперативних обліках «економічно неблагонадійних», а також отримання інформації від інформаційно-освідомчого апарату.

Гласними (відкритими) формами здійснення контролю ЕКУ були: участь у виробничих нарадах та зборах, офіційні запити щодо діяльності установ та підприємств, ініціювання ревізій та інших перевірок, участь у кадрових «чистках» («люстраціях») від так званого «неблагонадійного елемента» та ін.

Підставами включення громадян до обліків «економічно неблагонадійного елемента» були не лише причетність до кримінального світу, а й критерії політичного і соціального характеру (належність до певних соціальних чи професійних груп), які від самого початку приходу більшовиків до влади були визнані «чужими» – «шкідливими», «антирадянськими».

Люди, які потрапили в такі «списки», ставали заручниками режиму, що формувало їх поведінку: вони не намагалися підвищити свій соціальний чи професійний статус, оскільки розуміли, що за тих обставин це було зробити практично неможливо; вони постійно перевірялися органами, були першими кандидатами на звільнення під час чергових «чисток» державного апарату та ін.

ДПУ – ОДПУ змусило рахуватися зі своїми проскрипційними списками й інші радянські установи. Без довідок щодо перебування (чи неперехування) на обліку «неблагонадійних», які видавалися секретно оперативними відділеннями, відділення реєстрації актів громадянського стану (РАГС) не змінювали прізвища, іноземні відділи не дозволяли виїжджати за кордон та змінювати підданство, інші органи та установи – не приймали на військову службу та на роботу

Отже, аналіз специфіки діяльності органів державної безпеки в сфері економіки в роки непу свідчить, що створені в їх системі економічні підрозділи, відіграли важливу роль у протидії

реальним злочинам у господарській сфері (фальшивомонетництву, контрабанді, хабарництву, безгосподарності та ін.).

Водночас наділені надзвичайно широкими каральними і контрольними повноваженнями, вони стали дієвим інструментом більшовицької верхівки для встановлення в країні системного контролю, примусу і репресій.

Список використаних джерел:

1. Даниленко В. Сталінізм на Україні: 20 – 30 -ті роки / В. Даниленко, Г. Касьянов, С. Кульчицький. – К. : Либідь, 1990. – 344 с.; Кульчицький С. В. Вертикаль державної безпеки в системі диктатури більшовицьких вождів (1917 – 1938 рр.) // Радянські органи державної безпеки в Україні (1918 – 1991 рр.): історія, структура, функції / С. В. Кульчицький. – К. : Основи, 1996. – С. 17 – 70; Шаповал Ю. І. Людина і система: Штрихи до портрету тоталітарної доби в Україні / Ю. І. Шаповал. – К. : Інститут національних відносин і політології НАН України, 1994. – 270 с.; Шаповал Ю. І. Україна 20 – 50-х років: сторінки ненаписаної історії / Ю. І. Шаповал. – К. : Наукова думка, 1993. – 350 с.

2. Архірейський Д. В. Протидія радянських митників контрабанді наприкінці 1920-х – у 1930-х рр. / Д. В. Архірейський // Український історичний журнал. – 2013. – № 2. – С. 105 – 120; Волосник Ю. П. Контрабандна діяльність підприємців в Україні та боротьба з нею в роки непу / Ю. П. Волосник // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. – «Історія». – 2007. – № 762. – С. 6 – 16; 754. Олійник М. М. Політика державних та партійних органів України щодо приватних підприємств у період непу / М. М. Олійник // Український історичний журнал. – 2001. – № 1. – С. 16 – 29.

3. Мозохин О. Б. ВЧК – ОГПУ в борьбе с коррупцией в годы новой экономической политики (1921 – 1928) / О. Б. Мозохин, А. Ю. Епихин. – М. : Кучково поле; Гиперборея, 2007. – 528 с.; Мозохин О. Б. Деятельность ГПУ – ОГПУ по обеспечению экономической безопасности Советского государства / О. Б. Мозохин. – М. : Кучково поле, 2009. – 352 с.;

4. Камалова Г. Т. Подразделение ВЧК – ГПУ – ОГПУ в системе органов государственной власти / Г. Т. Камалова // Вестник Южно-Уральского государственного университета. Серия : Право. – 2012. – № 7 (266). – С. 14 – 19; Барышников Е. А. Деятельность ВЧК – ОГПУ по укреплению экономического потенциала страны : автор. дисс. на соискание науч. степени канд. истор. наук : спец. 07.00.02 «Отечественная история» / Е. А. Барышников. – М., 2004 [Електронний ресурс] / Е.А.Барышников // Режим доступу : <http://www.dslib.net/istoria-otechestva/deyatelnost-vchk-ogpu-po-ukrepleni-ju-jekonomicheskogo-potenciala-strany.html>

Слухач 1-го курсу навчання
Рівненського відділення ННІ № 4
НАВС

Мацалко Олександр Анатолійович

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Ратифікувавши Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, Українська держава тим самим отримала орієнтир для своїх перетворень, що відображені в ключових документах сучасної державної політики України. Передусім, Стратегією сталого розвитку «Україна – 2020» задекларовано намір держави модернізувати систему публічного управління та привести усі її складові у відповідність з міжнародно-правовими стандартами [6].

Важливою задачею демократичної держави доцільно вважати переформатування сфери державного управління, скоротивши об'єми державно-владних повноважень, якими володіють державні організації, та розширивши права місцевого самоврядування з метою безпосереднього забезпечення ними особистих прав, свобод та законних інтересів людини. Тобто, важливим етапом демократичного розвитку суспільства можна вважати децентралізацію державної влади, що у